

Erindring nr. 1628

Forfatter: Marcussen, Ove

Periode: 1888-1920

Omfang: 45s A4

Da jeg modtog opfordringen til alle folkepensionister, syntes jeg ikke, at jeg havde noget særligt at skrive om og agtede ikke at reflektere på tilbuddet. Tiden gik til sidst i juli måned, og da jeg troede, at sidste frist var inden 1. August, havde jeg helt opgivet at være med. Så læste jeg i avisen, at sidste frist var 31. August, og pludselig fik jeg lyst til alligevel at skrive lidt ned. Det kunne jo være at det kunne være af interesse at høre lidt om, hvorledes livet formede sig ved århundredeskiftet i en almindelig embedsmandsfamilie.

Altså begyndte jeg at skrive lidt ned 1. August, det skulle være ganske kort, men hver dag skrev jeg et par sider og bunken voksede, så jeg først i dag har kunnet slutte.

Til underretning for det ærede stadsarkiv vil jeg give lidt oplysninger om mit senere liv, idet jeg beklager, at min beretning fremtræder som en kladde. Der har ikke været tid til at renskrive og ”pudse den af”.

Jeg har været over 50 år i toldvæsenets tjeneste, deraf 27 år i Inspektoratet for Tobaksbeskatningen, hvor jeg fra overassistentgraden avancerede gennem toldkontrollørstillingen til vicetoldinspektør og i 15 år var leder af chokoladebeskatningen, derefter 12 år i automobilbeskatningen.

Samtidig har jeg fra 1927 til 1964 haft ekstraarbejde i Overformynderiet. Min samlede militærtjeneste har udgjort over 8 år med indkommanderinger medregnet.

Ved ikrafttrædelsen af en ny forsvarslov, som lagde Søfarterne ind under Marinen, blev alle officerer af reserven afskediget i 1932 og da det nu var slut med den pligtige militærtjeneste en måned årlig, hvortil jeg havde brugt min ferie, var jeg nu i stand til at kunne rejse i ferierne. Min kone og jeg lagde for med London og Paris og har fortsat i det sydlige Europa: Tyskland, Østrig, Tjekkoslaviet, Ungarn. Så udbrød 2. Verdenskrig og satte en foreløbig stopper for udenlandsrejser, men så snart det kunne lade sig gøre, fortsatte vi med rejser til Italien og mange gange til Spanien.

Ved min afgang fra hæren var jeg kaptajn af reserven, men i 1963 fik alle kaptajner udnævnt før 1951 ret til at benævne sig major.

Endvidere har jeg beskæftiget mig en del med litteratur, jeg har udgivet forskellige faglige bøger, skrevet en del artikler om bibliofile emner og især dyrket studiet af Kaj Munk, i hvilken anledning jeg deltog i T.V.s quiz-konkurrence i 1957 med Kaj Munk som emne.

Jeg har samlet den største eksisterende samling af udklip om Munk. Den fylder ca. 125 bind à 500 sider, stort format og er erhvervet af Det Kgl. Bibliotek, for hvilket jeg tilrettelægger indbindingen af de sidste ca. 20 bind.

Når jeg også kalder mig forfatter, skyldes det, at jeg driver en virksomhed med at skrive taler, breve og andet for enhver, der ønsker det. Jeg skriver kun personlige taler osv efter forudgående samtale med de pågældende.

Jeg er nu 81 år, men det vil mere mig, hvis jeg lever længe nok til at se resultatet af opfordringen. Jeg er forberedt på, at mit bidrag muligvis slet ikke svarer til det, Magistratens 3. Afdeling har tænkt sig, men skulle det vinde så meget bifald, at det måske skal trykkes, vil jeg sætte pris på at få lejlighed til selv at "file" det til.

Venlig hilsen

Ove Marcussen

En Østerbrodreng.

Jeg er født den 2/5-1888 i Øster Farimagsgade 8 København, som søn af toldassistent Niels Markussen og hustru Caroline Hansine Henriette Jensen og døbt den 3/6 s.å i Sct Jacobs Kirke.

Efter min fødsel flyttede vi til en 3½-værelses lejlighed i Skjoldsgade nr. 7, 3., hvorfra mine første erindringer stammer. Skjoldsgade går fra Østerbrogade parallelt med Stockholmsgade og ender ved Visbygade, som går på tværs til Stockholmsgade. Kun den nordlige side af Visbygade var dengang bebygget, vi boede i hjørnelejligheden og havde vinduer både til Skjoldsgade og Visbygade, hvorfra man kunne se Holmens Kirkegård til højre og en plads lige overfor, hvor der blev arbejdet med store jernbjælker, som blev forsynet med huller til bolte; jeg husker, at de runde jernstykker blev stanset ud, og som vi drenge samlede, var modbydelig skarpe i kanterne, så man kunne skære fingrene på dem.

Jeg tror ikke at husrækken i Stockholmsgade op imod Sølvtorvet dengang var helt bebygget, Hjalmar Brantingsplads eksisterede ikke, men vi drenge legede mest i Visbygade og Øster Anlæg, hvor der var buskadser og ”hemmelige” stier ned til søen, og hvor man kun skulle passe på opsynsmanden, når vi færdedes forbudte steder.

Den 8/3 1891 døde min moder, 23 år gammel efter en abort, og min fader sad nu alene med en treårig søn. Skønt lønnen som toldassistent ikke var stor, måske ikke 1000 kr om året, var der dog råd til at holde pige. Hver lørdag blev jeg vasket i køkkenet i en zinkbalje med to hanke, og en gang fandt jeg pludselig på at løfte baljen i den ene hank, så vandet pøse ud på gulvet til rædsel for pigen.

Min fader, der var gårdmandssøn fra Nakskovvejen (hans fader hed Markus Nielsen og derfor hed min far Niels Markussen), var begyndt på toldkontor dér. Organisationen i toldvæsenet var dengang således, at der for hele landet fandtes 3 overtoldinspektorater, som rangerede direkte under ministeriet, dernæst enkelte toldkasserer, nogle toldinspektører, - i København kun tre – som havde hver sit distrikt, og under dem en del toldkontrollører ”med eller uden oppebørsel” og under dem igen toldassistenter. I spidsen for toldstederne stod en toldforvalter, oppebørselskontrollør eller – for de størstes vedkommende – en toldinspektør.

Toldassistenterne rekrutteredes fra det privat ansatte personale, som toldstedscheferne selv engagerede. De kaldtes fuldmægtige, hvor der kun var een fra toldkontoret, var der flere, var den ældste fuldmægtig, de andre kun told kontorister. Lønnen var det første år 200 kr, for andet år 400 kr årlig osv. En toldkontrollør var en mægtig herre, de over ham ansatte guder.

Den 17/6 1891 søgte min fader, der var en dygtighed, afsked som toldassistent for at blive antaget som privat fuldmægtig hos overtoldinspektøren for København, det var en post, som ville medføre videre avancement.

Den 24/2 1893 giftede far sig med Thyra Wilhelmine Valborg Munch, der havde været veninde med min afdøde moder. Min morfader var guldsmed i Horsens og min stedmoders fader guldsmed i København.

1894 beyndte jeg efter skoleferiens afslutning som elev i Østre Borgerdydskole, der ligger kun få skridt fra Skjoldsgade på hjørnet af Stockholmsgade og Visbygade. Fra vort køkkenvindue kunne vi se ned i skolegården. En måneds tid efter blev min fader udnævnt til toldkontrollør i København og

samme år flyttede vi til en 4½ værelses lejlighed på Østerbrogade nr. 6A, 4. Sal, (bilag side 40-43 i original). Østerbrogade begyndte dengang, hvor ”Alléen” (den nuværende Dag Hammerskjölds Allé) holdt op. Nu begynder numrene ved Østbanegade, og langs Alléen er bygget bl.a. Den amerikanske Ambassade og Unitarernes Hus, så daværende nr 6A er nu nr 34.

Fra vore køkkenvinduer kunne vi se Sundet, og når østenvinden strøg ind derfra om vinteren, var der så koldt, at kopper frøs fast til køkkenbordet, hvis de var fugtige, og vandet i vandkanden var dækket af is inde i pigeværelset.

Der blev privat købt to døgnbrændere, en til spisestuen og en til dagligstuen. Der blev fyret med antracitkul i stedet for med koks, og brændselet opbevarede på loftet, kun een trappe op. Belysningen var selvfølgelig petroleumslamper, som min moder selv gjorde i stand hver morgen, for det blev ikke overladt til pigen. Jeg lå om natten på en divan i spisestuen, når vi ikke havde pige, boede jeg i pigeværelset.

Vi vekslede i øvrigt mellem at have tjenestepige, der blev kaldt ved fornavn og spiste i køkkenet, og ”ung pige”, der fik mindre i løn men til gengæld blev kaldt frøken og efternavn og spiste med ved bordet.

Petroleumslamperne kunne lave slem ”ravage”, jeg husker engang, vi havde selskab, gæsterne sad i dagligstuen eller ”Kabinettet” og det kolde bord var dækket bl.a med smør fikst arrangeret på assietter i form af smørkugler opstablet i pyramider. Min moder og pigen var travlt beskæftiget i køkkenet, inden det sidste skulle bæres ind i spisestuen, viste sig i en sort tåge af sod. Alt var dækket af den osende hængelampes forbrændingsprodukter. Hele bordet og stuen måtte gøres ren, før gæsterne kunne gå til bords.

Medens vi i Skjoldsgade havde lidt udsigt til Holmens kirkegårds sydende, boede vi nu mellem to kirkegårde. Tværs over Østerbrogade kunne vi se Holmens kirkegård og fra køkkenvinduet og spisekammerets do så vi ned i ejendommens gård, fælles for nr 6 og 6A, der havde samme ejerinde med store grønne træer og kun adskilt fra Garnisons kirkegård ved et plankeværk, som vi drenge selvfølgelig klatrede over. I et hjørne af gården lå retiraderne, en 3-4 enkeltmandsrum og eet, hvori stod en stor tønde, hvori pigen tømte klosetspanden fra det klosetrum, som lå i køkkengangen ved siden af lejlighedens pigeværelse. Badeværelse fandtes naturligvis ikke. Jeg gik en gang om ugen hen på en brusebadeanstalt på Østerbrogade på hjørnet af Olufsvej lige før Lægeforeningens boliger. Bygningen ligger der endnu, men benyttes til lager eller lignende.

Det var almindeligt at høre og se begravelser foregå nede på Garnisons kirkegård. Meget ofte foregik de til koralmusik fra et hornorkester, og når det var en militærperson, der blev begravet, var en geværbevæbnet kommando opmarcheret for at affyre æressalut over graven. Vi drenge sloges om de afskudte patronhylstre, der lå på jorden.

Jeg erindrer med skam, at det morede mig fra spisekammervinduet at bombardere fredelige besøgende (dog ikke ved begravelser) med kartofler, men det gik galt, da jeg også fandt på at bruge kulstykker. Heldigvis ramte jeg ingen, men engang blev to damer så opskræmte, at de fik fat i en politibetjent, som samlede kulstykket op og hos portneren, der var skomager og havde et rum i nr. 6 og han kunne straks oplyse, at det kul var fra beboerne på 4. Sal. Jeg var alene hjemme, da det ringede på døren, og til min rædsel stod de to damer og en betjent med kullet i et stykke papir udenfor. Jeg bekendte straks min synd (jeg har -næsten- altid været ærlig og ikke forsøgt at lyve mig fra gale streger) og bad så mindeligt om undskyldning, at der ikke skete mere, og jeg tror ikke, at mine forældre fik det at vide. Jeg bombarderede ikke oftere besøgende på kirkegården. Jeg husker en lille episode en anden gang – Min moder kendte lidt til to damer, som boede ovre i Farimagsgade og var veninder til hendes søstre, hun selv omgikkes dem ikke. De spadserede en dag lige nedenfor spisekammervinduet på kirkegården. Hvad der gik af mig, ved jeg ikke, men jeg råbte: ”Clara”, det hed den ene af dem, de standsede og så op, ”Nu kommer mor” sagde jeg, og hentede hende med oplysning om, at ”Clara” stod nedenfor på kirkegården. Min mor ilede desorienteret til vinduet og hilste på damerne, der ligeså desorienterede hilste igen, hvorefter ingen af parterne vidste, hvad den anden ville hende. Jeg overlod dem til selv at finde ud af at få sagt farvel, og min mor var helt forvirret over, at de havde stillet sig op nedenfor vort vindue.

I det hele taget lavede jeg mange gale streger, det var mere sjovt at tømme et vandfad med snavset vand ud af spisekammervinduet end at hælde vandet i køkkenvasken, men det syntes glarmesterfruen i stuen ikke, når hun havde stillet sin æblegrød til afkøling i sit spisekammervindue. Det var også morsomt at stikke ild i en avis, smide den ud af vinduet og se den langsomt dale ned i gården, den glæde var der også andre irriterende voksne, som fik stoppet. Portnerkonen kunne heller ikke lide, at der var vand i hendes træsko, som hun havde ladet blive stående nedenfor trappen, medens hun var et ærinde på en af etagerne, når hun kom ned igen og stak foden i dem.

I det hele taget var de voksne nogle kedelige mennesker, som altid kom i vejen for børns morskab, og den betragtning bevarede jeg hele min barndom igennem, også overfor mine forældre. De var såmænd meget gode mod mig, men noget rigtigt kærligt forhold til dem, havde jeg aldrig. Jeg var

glad, når de skulle ud, så jeg var alene hjemme. De var omhyggelige med at lægge mig i seng, før de gik (det var en periode, hvor vi ingen pige havde), hvorefter jeg stod op og havde aftalt med en kammerat, at vi skulle ud sammen. Der foregik ikke noget særligt, vi gik rundt på gaderne og var også inde for at se i nogle kukkasser med panoramaer (forløbere for biografer) formedels 10 øre i entré, og jeg sørgede for at være hjemme og i seng, inden de kom hjem igen.

Vi legede meget på fælleden, særlig den nærmeste, der lå langs Blegdamsvej. Der græssede heste og borgervæbningen holdt øvelser. Kun den søndre side af Blegdamsvejen var dengang bebygget. Selvfølgelig hørte Sortedamssøen også med til vort område. Allerede dengang bredderne gjort kedelige og søerne omdannet til bassiner kantet med lodrette stensætninger, men endnu havde nogle af beboerne langs søen bådebro med små lysthuse og båd, det gav liv og hygge de lune aftener, når petroleumslamperne var tændt. I 1894 kom der rutebåde fra Østerbrogade til enden af Peblingsøen med anløb et par steder undervejs. Min far tegnede sig for en aktie til 10 kr og fik derfor frikort til sejladsen. Bådfarten varede kun nogle få år.

Strækningen i "Alléen" fra Christianiagade, som ikke var anlagt dengang og til Lille Triangel var ubebygget på den nordøstlige side. Først kom et hjørne af Garnisons Kirkegaard og derefter en dyb grøft, som var tør om sommeren, og på den modsatte side af den var bag et stakit Preislers Gartneri, som strakte sig mellem Kirkegården og Østerbrogade helt op til det nuværende Unitarernes Hus, som blev bygget senere. Gartner Preisler havde langt fuldskæg og var en driftig mand. Langs kirkegården havde han på et stykke nogle træer med nogle ganske dejlige kæmpestore røde blomster, som man nemt kunne få fat i ved at klatre op ad stakittet inde fra kirkegården; derefter var der en række kolonihaver, hvoraf mine forældre havde lejet en (bilag side 39 original), så vi i godt vejr kunne tage madkurv med og spise i haven. I midten af gartneriet havde han anlagt en hundekirkegård med en mængde små grave, hver med sin mindesten for Trofast, Karo, Pasop osv. Og på terrænet iøvrigt var der bede med roser og andre planter. Mellem gartneriet og daværende nr. 4, hvor en stenhugger havde sin forretning, var der en bred passage fra Østerbrogade og for enden af den kirkegårdens hovedindgang og til højre gartneriets indgang med et lille kontor og en retraite, som kunne benyttes af kirkegårdens besøgende, der ved et skilt blev anmodet om efter benyttelsen at lægge 2 øre i en lille kasse med et uaf låst låg. Disse to-ører fristede naturligvis visse drenge, og da jeg engang (den første og eneste) tømte kassen for hele beholdningen - 4 øre - blev jeg iagttaget af en beboer i nr. 4, som selvfølgelig angav mig til min far, der blev meget vred. Jeg blev beordret til selv at gå ned til Preisler med 4 øre og overrække ham dem med en forklaring og undskyldning.

Pa den sydvestlige side af ”Alléen” lå Borgerdydskolen på hjørnet af Stockholmsgade, derefter beboelseshuse på hver side af Skjoldsgade, og så kom der et langt stykke have, adskilt ved et stakit fra fortovet og en grøft. Såvidt jeg husker lå der i den parklignende store have en trævilla temmelig langt fra Alléen, men i hvert fald var der træer med dejlige pærer, og det var nemt at foretage et hurtigt togt gennem stakittet, samle en blusefuld nedfaldne pærer og i en fart smutte ud igen. Så fulgte igen en bebyggelse til man nåede indgangen til Holmens Kirkegård omtrent oppe ved hjørnet af Farimagsgade, hvor der lå og stadig ligger en graverbolig. Graveren (nu inspektøren) havde et lysthus med et tremmestakit ind mod kirkegården, og meget praktisk var der en lille privat låge fra Farimagsgade, øjensynlig til brug for graveren og familie. Men da der voksede en vinstok op ad det nævnte tremmestakit, og da druerne altid blev modne om efteråret, var lågen også praktisk for de nederdrægtige drenge, som kom ind af lågen, i en fart snuppede nogle klaser druer og med lynets hast for ud igen med byttet.

Ak ja, da jeg arvede mine forældres villa i Charlottenlund og ikke ville beholde den med lod den stå ubeboet hele efteråret, ærgrede det mig, at en vinstok op ad verandaen blev totalt ribbet for de modne druer, de var lige så gode som kirkegårdsgraverens. Intet nyt under solen. -

Gennem Alléen og videre til (store) Triangel kørte hestesporvognen. På Trianglen blev hestene spændt fra og anbragt foran den modsatte ende, hvorefter turen gik tilbage til Kongens Nytorv, muligvis også længere, det husker jeg ikke. Men jeg kan godt huske ”Hønen”, den lille sporvogn med een hest for, som kørte ad Nørregade og videre til Søtorvet ved Dronning Louises Bro.

Fra Trianglen kunne man pr. Kapervogn blive transporteret videre til Charlottenlund. Man passerede bommen ved Hellerup, hvor der skulle betales bompenge, og til højre Tuborgpavillonen, hvor landanerne gjorde holdt og fik bragt krus med skummende fadøl ud til de fine folk i vognen og hvor den kæmpestore ølflaske fra udstillingen 1888 var anbragt i Pavillonens have. Den kunne mod entre bestiges indvendig, så man kunne nyde udsigten over sundet og villaerne. Langs med Strandvejens sider stod på høje ben nogle store kar med vand, som blev fyldt på de vandvogne, der dæmpede støvet om sommeren.

Men tilbage til Alléen. Der hvor Kristianiagade og Østbaneterrænet nu breder sig, lå mellem Blindeinstituttet og Kastellet resterne af voldgraven i det vi kaldte Glaciet uden at vide, hvad navnet betød. Der var dejlige vandhuller, som vrimlede med salamandre, vandkalve, guldsmedelarver og m foråret frøæg, som man selv kunne udklække til frøer i et syltetøjsglas.

Forresten var dyrelivet på flere områder rigere end i vore hygiejniske tider. En loppe var intet særsyn selv i en velordnet familie, og det var vel også ret almindeligt i visse hjem at finde både kropslus, væggelus (tapethøns) og kakerlakker, og i mit hjem var det nødvendigt om sommeren at hænge fluefangere op, skønt det var på fjerde sal. Når solen stod på husets mur nede på gaden, vrimlede det med spyfluer i mange farver, blå, grønne, røde og sorte, som man med behændighed kunne fange og anbringe i bure konstrueret af store korkpropper, hvor gitteret udgjordes af knappenåle eller i større bure sat sammen af tændstikæsker med net for. Når man så havde samlet en stor mængde, blev de sluppet løs på een gang i lejligheden, hvor ens mor undrede sig over alle de fluer, der pludselig var kommet. Der var mange rotter i gården, og en overgang kunne man få 10 øre for hver rotte hale, man indleverede på brandstationen som led i rottebekæmpelsen.

Langs med Store Kongensgade overfor Nyboder lå en lang lav bygning, det var husarkasernen, på dens modsatte side lå ”Grønningen”, hvor der var anlagt en legeplads for børn, vistnok noget helt nyt, men jeg husker særlig kasernens længe ud til St. Kongensgade, fordi der en aften løb en museunge, som ikke kunne slippe fra mig, og som jeg tog med hjem i al hemmelighed, for jeg måtte ikke holde andre dyr end haletudser.

Jeg kan huske kong Christian IX, som jeg har set til hest i Charlottenlund Skov, og Frederik VIII som jeg ofte hilste ved at gøre front og tage hatten af eller som soldat gøre honnør, og Christian X, som jeg, der var foilchef, havde den ære at vise rundt på Dragør fort, men derom senere.

I 1890’erne skete store forandringer i København. Østbanegården blev bygget, Frihavnen anlagt og Østervold sløjfet, fordi Boulevardbanen skulle føres igennem til den ny Hovedbanegård, der først stod færdig 1912. Østervold hørte også til mit legeområde. Ved foden af volden langs Østervoldgade gik en rebslager baglæns og spandt sejl garn. Engang bemærkede jeg ham ikke og kom løbende ned ad voldsiden lige ind i hans snore, hvad han blev meget fortrydelig over. Arbejdet med Østbanegården og Kystbanen var også morsomt, fordi man kunne få køreture med tipvognene. Da Frihavnens bassiner var færdige, var jeg med far nede på bunden af et af dem, førend vandet blev lukket ind.

Før disse store anlægsarbejder var færdige, benyttede man Nordbanegården, der lå i Farimagsgade overfor National- eller Klampenborgbanegården i Gyldenløvesgade. Foran den lå et lille anlæg med bænke og en kilde, det er der Gustav Wied engang skrev, at han (eller var det Knagsted?) morede sig ved at sidde om søndagen og glæde sig over at se alle de mennesker, som kom for sent til toget.

I 1894 begyndte livets alvor for mig, da jeg blev indmeldt i Østre Borgerdydskole som jeg absolut ikke holdt af. Lærerne var voksne og ergo fjender. Jeg hadede lektielæsningen, men jeg har lige fra min barndom været autoritetstro – og er det for den sags skyld endnu, og det har lettet min tilværelse livet igennem. Demonstrationer, som er på moden nu, har altid ligget mig fjernt.

Borgerdydskolen var en udmærket skole med fremragende lærere. Jeg blev af min moder overgivet til bestyreren, som endnu i 1894 var den klassiske filolog, dr.phil., senere professor J. L. Heiberg, der trods sit lange skæg – nåede ham omtrent til bælttestedet – indgød mig tillid, så jeg uopfordret greb hans hånd, da han fulgte mig op i klassen. Året efter var hans sidste som bestyrer, hvorefter fulgte S. L. Tuxen, der stod for mig som en bussemand. At skulle møde på hans kontor var altid noget ubehageligt. Skoleordningen var dengang først seks år i ”Fællesklasserne”, som fulgtes af enten fire år i realklasserne som forberedelse til realeksamen eller af seks år i de studerende klasser, der endte med studentereksamen. Da mine forældre gerne ville have, at jeg blev student, skønt jeg afskyede læsning, lod de mig gå i den studerende retning, for hvis jeg ønskede at holde op efter fire år, var den såkaldte ”4’ klasses hovedeksamen” ligestillet med realeksamen. De studerende var atter delt i ”historisk-sproglig” retning eller i den ”matematisk-naturvidenskabelige”. Da jeg ikke var noget lyst hoved til matematik, blev jeg anbragt som sproglig-historiker, og jeg måtte endda sidde ét ekstra år i 3. Klasse, fordi skolen ikke fandt mig egnet til normal oprykning i 4’ klasse.

I de fem år har jeg haft latin 7 timer om ugen, og i 3’ og 4’ klasse græsk to timer ugentlig. Det har jeg ikke været ked af senere, for det har været en lettelse ved sprogstudier at have det klassiske grundlag, selvom det var skrupkedeligt at komme igennem. I fællesklasserne fik jeg et godt grundlag i tysk og fransk, men engelsk var det småt med, det læste jeg kun i to år, een time om ugen.

Jeg blev opdraget til at nære honnøret ambitioner. Det blev indprentet mig, at jeg kom i en dyr privatskole for ikke at gå i kommuneskole med ”simple folks” børn. Jeg gik på danseskole, men fik heldigvis ikke timer i musik.

Min far var søn af en gårdejer på Lolland, for hvem gården brændte, hvilket vist nok betød hans ruin, for mine bedsteforældre boede i mine drengeår i en lille lejlighed i en yderst jævn gade, som dengang hed Lille Enghavevej (nu Hedebygade), en sidegade til Enghavevej. Min faders broder var skolelærer i Hobro og han havde 4 søstre, der var gift med en smed, en vejassistent, landmænd og lignende almindelige erhverv. Min stedmoder var som nævnt datter af en guldsmed i Store

Kongensgade. Jeg kendte ikke noget videre til min faders familie, for de hørte ikke til vor ”omgangskreds”, der bestod af min faders venner fra ungdommen, især overordnede toldere og en grosserer. Desuagtet blev jeg opdraget til ikke at mænge mig med håndværkere og lignende ”simple” mennesker eller deres børn, hvilket fik mig til at tro, at alle i toldvæsnet og embedsstanden hørte til det højere aristokrati ligesom min far og gjorde, at jeg bøjede mig ubetinget for alle, der syntes at høre til de højere klasser og havde større autoritet end jeg selv.

At jeg gik i den ”fine” skole kunne have medført venskaber med sønner af de mest fremtrædende forældre, men et sådant sigte havde jeg aldeles ikke blik for. Jeg havde ikke andre venner end en, hvis fader var overretssagfører og hvor jeg engang var inviteret til at bo om sommeren i deres sommervilla og så en anden, der inviterede mig hjem; og hvor hans moder til min forbavselse omtalte mig som sønnens ”ven”, jeg havde aldrig tænkt på venskab med ham, men det udviklede bekendtskabet sig til, og det viste sig også, at han havde en sød søster, der var interesseret i mig.

Ellers gik jeg mest for mig selv. Medvirkende hertil var det også, at mine forældres økonomi blev anstrengt, fordi min fader fik tuberkulose. Lægen beordrede et halvt års kurophold i Schweiz i Davos. For at gennemføre det måtte min far rejse et lån og tage et halvt års orlov. Medens han var borte tog min mor hjemmearbejde for Moresco ved at sy possement, hvilket var moderne som besætning på damekjoler og -overstykker. Hun blev så dygtig, at firmaet skaffede hende elever og det hjalp noget på økonomien, men i adskillige år efter at far var blevet rask, betalte han af på gælden, til den var ude af verden. I de år blev hver øre vendt. Jeg havde lange bukser og bluse med matroskrave. Disse bukser havde den svaghed, at der gik huller på knæene, hver gang jeg faldt og hullerne blev stoppet, hvilket til sidst blev til stopninger på hvert knæ, så store som håndflader. Det har set latterligt ud og nogle af de store drenge morede sig i frikvarteret med at vise mig frem for hinanden og grine af mine bukser. Det skete, at jeg blev inviteret til fødselsdag hos en af kammeraterne, men jeg selv har aldrig haft gæster til mine fødselsdage, fordi jeg altid hørte omkvædet: ”Det har vi ikke råd til”. Jeg husker engang, hvor min mor spurgte, om jeg ville have mere af en ret, at jeg i ramme alvor svarede med spørgsmålet, om vi nu havde råd til det. Jeg havde altså ikke selskabelig nytte af den gode skole men legede helst i vor gård hjemme med blomsterhandlerens to drenge, hvilket jeg ikke måtte, de var ikke ”fine” nok, men hvad skulle jeg ellers gøre? Egentlig omgikkes jeg kun den omtalte ven med søsteren, vi holdt sammen, også efter at skolen var omme. Han døde ganske ung af en hjertelidelse.

Jeg sled mig gennem de seks fællesklasser meget modvilligt og nåede til år 1900, hvor jeg som nævnt begyndte i 1. Studerende klasse, sproglig-historisk retning, var oversidder i 3. Klasse, fik privat manuduktør, da jeg var rykket op i 4. Klasse og klarede 4. Klasses hovedeksamen hæderligt. På min fars spørgsmål, om jeg ville studere videre og blive student, svarede jeg afgjort nej, hellere i smedelære eller et andet håndværksfag end fortsætte med at læse.

Selvom embedsmænds lønninger var små, slog pengene alligevel til, fordi priserne på fornødenheder ikke var høje. Jeg har en regnskabsbog, som min fader noterede udgifter i, og der figurerer bajere til 6 øre, når han havde l'hombre gæster. De sad ved et firkantet spillebord med et stearinlys på to modstående hjørner og drak om vinteren toddy. Jeg tror, at det var efter skandalen med tyveriet af de 4 øre, at jeg fik faste ugepenge, 15 øre hver søndag og blev udstyret med en notesbog, hvori jeg skulle notere indtægter (uge- og karakterpenge) og udgifter, hvilket jeg gjorde med glæde, fordi jeg hele mit liv har været et ordensmenneske. 15 øre var slet ikke så lidt. Et stort kræmmerhus bolsjer eller chokoladepastiller kostede to øre og hos konditoren kunne en dreng købe for 2 øre ”kagekrummer”, en huefuld kager, der var gået i stykker, måske fordi de havde været på gulvet, eller hos grønthandleren for 2 øre ”stødt”, også en huefuld af stødte pærer eller æbler, som ikke kunne sælges.

Skolepengene androg vistnok 10-12 kr om måneden og blev opkrævet af skolens inkassator, og de steg vel efterhånden, som jeg rykkede op i de højere klasser. Skolegården var en firkantet cementbeklædt plads på hjørnet af Visbygade og Stockholmsgade. Der var et halvtag over den ene ende og muligvis en lang bæk under det, men ellers spiste man skolemaden gående i gården, at blive i klasseværelset i frikvarteret var ikke tilladt. Hos pedellen, som boede i kælderen, kunne købes mælk i glas, stilehæfter, blyanter o. lign.

I de mindste klasser undervistes af lærerinder ellers af lærere, eleverne var jo kun drenge. Botanik interesserede mig, til lærer der havde vi professor V. A. Poulsen, der også underviste på farmaceutisk læreanstalt i Stockholmsgade, tegnelæreren hed Henriksen og havde gedebukkeskæg, ham husker jeg fra han engang trak mig sådan i håret ved tindingerne, at der gik store duske af. Lussinger anvendtes men ikke til overmål, i grove tilfælde kom man ned til bestyreren, ”Zeus”, der trakteredes med spanskrør. Eftersidning blev også anvendt og tilbragtes i inspektørens kontor, hvor han førte karakterbøgerne hver dag efter klasseprotokollerne, i reglen med frivillig hjælp af en elev, som læste op. Sanglæreren hed Haase, hans timer og gymnastiktimerne talte ikke med til eksamen og der blev ikke givet karakterer i dem. Dagen indledtes med morgensang i gymnastiksalen.

Eleverne mødte i skolegården, samledes der klassevis og førtes op af læreren, der havde første time. Så blev døren fra skolegården låst og de, der kom for sent, måtte ringe på hovedporten fra Stockholmsgade, hvor bestyreren eller inspektøren konstaterede, hvem der kom for sent og sørgede for de videre følger.

Elevernes påklædning var forskellig. Det almindeligste var matrostøj med korte bukser, matrosblusen med trekantet udskæring blev knappet foran, eller også var det en højhalset bluse med nedfaldskrave med eller uden slips. Jeg var dengang den eneste, der havde lange bukser, muligvis fordi det var billigere end de lange strømper, som alle de andre havde og som velsagtens stadig gik i stykker på knæene ligesom mine bukseknæ, som jeg har omtalt. I fjerde studerende klasse havde på et fotografi af 14 elever de 6 jakkesæt med vest, flip og slips, resten bluser i matrosfacon eller højhalsede. Jeg selv måtte ikke få ”herretøj”, før jeg havde taget min eksamen. Det blev købt færdigsyet hos Zachariae på Kultorvet.

1905 sluttede mit sidste skoleår og sommerferien begyndte. Jeg havde ikke nogen særlig lyst til andet end at komme ud af skolen. Skolens bestyrer havde under en drøftelse med min far om mig nævnt, at jeg vistnok havde evnen til at blive journalist – muligvis på grundlag af mine fristile. Da far ikke kendte nogen redaktører og jeg selv ikke vidste nærmere om journalistik, talte han med havneoppebørselskontrollør Grube på Toldboden om at tage mig på kontoret fra 1. August og det gik nemt i orden. Min far var i 1902 udnævnt til toldinspektør for Københavns Frihavn og vi var flyttet ind i embedsboligen, der lå i Frihavnen og stadig ligger der og kan ses fra broen til Langelinie over jernbanen. Det var en stor lejlighed med elektrisk lys, centralvarme, badeværelse og wc, en kæmpe forandring fra lejligheden på Østerbrogade.

Jeg var henrykt over at være sluppet for skolen og glad for kontorarbejdet og kollegerne, der behandlede mig som det voksne menneske, jeg nu var med mine 17 år. Arbejdet var let, der krævedes blot ordenssans og akkuratesse. Jeg lærte hurtigt at regne med rigsdaler, mark og skilling, som toldtariffen endnu var affattet i. Fra 1864 blev endnu opkrævet en krigsskat på de indførte varer. Der var to ældre fuldmægtige på kontoret og en del kontorister. En af dem var en gammel falleret købmand, der havde tb og sad i et lille kontor for sig selv. I det hele taget var der mange besynderlige eksistenser, der havnede i toldvæsenet og forretningsgangen var mærkelig gammeldags. Toldassistenter kontrollerede losningen af skibene og min far fortalte om en assistent, der vejede sække med salt, som i told kostede noget, der svarede til en brøkdel øre pundet. Vægtene blev indført i et lossehæfte og han førte kun ulige tal ind, fordi det ”så underligt ud”, hvis der blev

ført 30 eller 40 pund, men han førte et samvittighedsfuldt ekstra regnskab over de ulige pund, som han lagde til eller trak fra de i lossehæftet indførte tal.

Da Frihavnen toldmæssigt er udland, boede jeg altså i udlandet og måtte daglig passere portene, der dag og nat var bevogtet af toldassistenter, som selvfølgelig kendte toldinspektørens søn, men tilfældige mennesker, som intetanende uantastet spadserede ind i Frihavnen kun for at se på skibene, blev meget overraskede, når deres håndtasker og mapper skulle undersøges ved tilbagegangen.

Da jeg blev så gammel, at jeg skulle på session, blev jeg formedels lidt åreknuder taget til artilleriet. Jeg havde i forvejen bestemt, at jeg ville være sekondløjtnant. Hvorfor? Det vil jo lyde pænt, hvis jeg svarede, at det var ønsket om at forsvare mit land, der stod mig i hovedet, men det skyldtes at en lidt ældre tolder, som lige var blevet løjtnant, havde vist sig på kontoret med de smukke dobbelte røde striber på bukserne og sabel ved siden. Det var uniformens pragt, der lokkede og udsigten til titlen løjtnant i stedet for toldkontorist.

Den 9. Juni 1908 meldte jeg mig i Kastellet, hvor vi blev ikklædt og sejlet over til Middelgrundsfort, indkvarteret i kassematter, en snes mand i hver. Om natten sov vi i hængekøjer, ligesom på et skib. Københavns Søbefæstning var lidt i familie med marinen, man var ombord på et fort og lærte bl.a. roning og tovværksbehandling. En af de andre nye rekrutter havde en ældre broder, der var premierløjtnant ved Københavns Søbefæstning og han havde øjensynlig haft lejlighed til at se på listerne over de indkaldte og mærke sig deres og faderens profession. I hvert fald kom den pågældende rekrut hen til mig og spurgte, om vi ikke skulle holde sammen, da vi begge var kontorfolk; det gjorde vi, kom begge på Sekondløjtnantsskolen og mødes stadig til frokost en gang om året.

Jeg befandt mig godt på fortet, indordnede mig let under selv en underkorporal, der jo var min overordnede og kaserneordnen passede helt til min ordenssans. Den første dag blev vi bevæbnet med river og skulle i det dejlige solskinsvejr rive gangene, det morede mig. Kosten fandt jeg både god og rigelig, en tønde skibsøl stod på samlingsstuen til fri benyttelse.

Fortchefen var kaptajn Bang, en meget idealistisk officer, der gjorde meget ud af mandskabets opdragelse, han indviede os i sang og var yderst fædrelandskærlig. Øvelserne ved skytset, fodeksercitsen, gymnastikken, roningen osv. morede mig og der var intetsomhelst af den råhed og soldaterforfølgelse, som man var fyldt med beretninger om på forhånd.

Uddannelsen var en leg for mig, da den var lagt således til rette, at underbegavede også kunne følge med. Da intendanten manglede en kontormand på sit kontor i Kastellet og mine papirer lød på toldkontorist, næredes ingen betænkelighed ved at afgive mig, selv om det var midt i rekrutuddannelsen, så jeg meldte mig til tjeneste hos ham og blev indkvarteret på Batteriet Kvintus, der lå ovre på Refshaleøen. Det var en sinecure.

Fra fortet kom man kun i land hver anden onsdag og søndag, altså een gang om ugen, men man kunne købe en landlov af en af de andre rekrutter, som ikke brød sig om at gå i land og da prisen kun var en dagløn 30 øre var det overkommeligt at komme i land et par gange om ugen, hvis vagttjeneste ikke lagde hindringer derfor.

Jeg var i den heldige situation, at toldvæsenet betalte halv gage under militærtjeneste, så i forhold til kammeraterne var jeg velhavende.

Nu boede jeg altså på Kvintus, hvor der var en lille afdeling soldater på en belægningsstue. En sergent og hans kone boede der og han havde tilsyn med ordenen, men han inspicerede aldrig sovestuen, når vi skulle være til køjs kl. 10 om aftenen, så vi kom hjem, når det passede os og klatrede blot over stakittet, der omgav batteriet. Der var ingen skyts på det batteri, der har formodentlig været det engang.

Kontorarbejdet på intendantens kontor var der ingen ben i. Således gik et par måneder, inden jeg kom tilbage til Middelgrundsfortet for at være med ved afslutningen af rekrutskolen. Jeg var udtaget til elev på Sekondløjtnantskolen på Trekroner og kom derhen sammen med syv rekrutter fra andre kompagnier den 5/10 1908 og nu udgjorde vi altså det sidste hold sekondløjtnantselever. Året efter indførtes som overgang til officersudnævnelse graden kornet.

På Trekroner fik vi en messe for os selv med en fælles oppasser men var stadig indkvarteret i en kasemat og lå i køjer. Uddannelsen var skrap. Den varede 8 måneder, deriblandt hele vinteren. Gymnastik på den kolde kajgade tidligt om morgenen, geværeksercits sammesteds uden vanter på for at vi rigtig kunne ”slå i geværene”, om morgenen roning ind til toldboden for at hente frisk morgenbrød og hjem igen, ofte med stort besvær gennem isen. Teori med trigonometri og ballistik, skytsbetjening efter alle kunstens regler. Øvelse i at kommandere delinger og lede skydninger. De underofficerer, der havde uddannelsen, tror jeg nok havde lidt fornøjelse af ikke at gøre øvelserne lettere for disse elever, som efter skolen ville blive deres overmænd.

Dengang skød man kun med kanoner mod mål, som kunne ses, højest ca. 30.000 m, for længere rakte kanonerne ikke. Allerede i rekruttiden lærte man at være kanonkommandør, dvs. den, der rettede kanonen ind mod målet ved hjælp af opsatser med trådsigte og affyrede skuddet ved et ryk i den snor, der var ført bag om ryggen, når målet løb ind i sigtelinien.

Den 5/6 1909 blev vi udnævnt til underkorporaler og var nu befalingsmænd i kraft af den gule vinkelsnor og en messingknap på underarmen. Kun de 6 af vort hold havde bestået eksamen. Jeg kom igen ud på Middelgrundsfort og blev lærer for det nye hold rekrutter, som mødte. Nu lærte jeg kaptajn Bang at kende, som han var overfor befalingsmændene, han stillede store krav til os alle, ustandselig skulle vi være i aktivitet.

Så kom den dag 4/8 1909 hvor jeg kunne iføre mig den flotte artilleriofficersuniform og blev budt velkommen som kammerat af de andre officerer i officersmessen. Nu sprang den 21-årige underkorporal over alle underofficersgraderne, selv den gamle hæderkronede stabssergent og blev deres overmand. Det kunne være farligt og selvfølgelig måtte det ærgre de pågældende, men jeg kender ingen tilfælde, hvor den pludselige magt blev misbrugt af en ung løjtnant.

Dengang ”betød” det noget at være løjtnant. Jeg fik straks mit eget kvarter på fortet og tildelt en oppasser, som ikke deltog i øvelse eller vagt men udelukkende var til min disposition, holdt mit tøj i orden, pudsede, besørgede ærinder i land osv.

Jeg tror at en sekondløjtnant dengang ifølge rangforordningen havde krav på at tituleres ”velbyrdig”, men det skete ofte, at breve blev adresseret til: ”Velbårne Hr Løjtnant N. N.” skønt det kun var højere grader, der var velbårne. Om eftermiddagen stoltserede man inde i byen i uniform med sabel og hvide glacehandsker gennem Strøget, som det dengang var moderne, om aftenen var man i reglen civil.

Jeg havde med toldvæsenets tilladelse påtaget mig 1 års frivillig tjeneste som sekondløjtnant og fik stadig ½ lønning derfra. I forbindelse med den fulde løjtnantsgage følte jeg mig som en krøsus. Jeg gjorde i den tid tjeneste på Middelgrundsfort og Prøvesten tog i land hver aften, jeg ikke havde vagt (fortchefens tilladelse krævedes), havde et værelse inde i byen og morede mig som et ungt ubundet menneske nu engang morer sig.

Når jeg ser, hvorledes stormagasinerne nu til dags træffer aftaler om at åbne en konto med bestemte månedlige betalinger indtil en fastsat grænse, undrer det mig, at jeg aldrig nogensinde har truffet en sådan aftale men altid har haft konto i de store magasiner.

Jeg husker f.eks, at jeg en vinterdag så en bisampels med persianerkrave i vinduet hos Brønderslev og Lohse på Strøget. Jeg gik ind, prøvede den, lod den sende til mit værelse og betalte den nogen tid efter, uden at der var rykket for pengene. Den kostede vist nok ca 300 kr. På samme måde gik det overalt, der blev åbnet mig konto efter et indkøb, uden at jeg anmodede derom og jeg har stadig konti alle de samme steder. Ganske vist har jeg altid haft orden i mine pengesager, men jeg har i min ungdom kun haft de indtægter mine stillinger gav.

Nu koster et skræddersyet jakkesæt over 1000 kr, dengang fik jeg syet hos Kanneworff i det lille hjørnehus ved Kongens Nytorv på hjørnet af Bredgade. Det var en førsteklases skrædder og en skræddersyet habit kostede 80 kr.

Efter det frivillige års tjeneste blev jeg hjemsendt og flyttede igen hjem til mine forældre. 1. August 1910.

Min fader havde fået tilbud om stillingen som overtoldinspektør for Jylland, en af de tre højeste stillinger i toldvæsenet, men på grund af sin overvundne sygdom iagttog han stadig stor forsigtighed og da embedet ville medføre hyppige rejser med skiftende hotelophold, sagde han nejtak. I stedet søgte han og fik embedet som toldkasserer for Frihavnens toldkassererkontor. Det var flere lønningsklasser lavere end toldinspektørembedet, men der var store ekstraindtægter i form af procenter af arbejdspenge m.v. som opkrævedes for Frihavnsselskabet, så det blev vistnok på det nærmeste en fordobling af gagen som toldinspektør ved at gå et par lønningsklasser ned. Tilmed var det så heldigt, at hans efterfølger i toldinspektørembedet, politikeren Ivar Berendsen, hellere ville blive boende i sin hidtidige lejlighed, så min far blev en årrække – med generaldirektoratets stiltiende vidende – boende i embedsboligen i samme bygning som kassererkontoret.

Efter nogle års forløb kunne han købe en villa i Charlottenlund med 7-8 værelser i to etager for 15.000 kr. Og der flyttede mine forældre ind om sommeren og efter hans afsked boede de der hele året. Jeg arvede den og solgte den for 58.000 kr. I 1948 og senere er priserne steget meget mere.

Da jeg blev hjemsendt i 1910 var ordningen med de privatansatte kontorister afskaffet, så jeg nu var statsansat toldmedhjælper på Gammelholms havneoppebørselskontor i Havnegade.

Mine honette ambitioner og forfængelighed havde allerede givet sig til kende før soldatertiden. Det var i årene omkring 1907 mode, at alle herrer var iført jaket og høj hat som daglig påklædning. Da jeg efter en onkel arvede en høj hat, som jeg tilfældigvis kunne passe, ville jeg selvfølgelig gerne bruge den, men da jeg på det tidspunkt ikke ejede en jaket, måtte jeg nøjes med at benytte den om vinteren, hvor jeg havde overfrakke på, så man ikke på gaden kunne se, at jeg bar hatten til jakkesæt.

Da jeg nu skønt hjemsendt løjtnant stadig var yngste mand på kontoret bad fuldmægtigen mig en dag om at hente en pakke hos boghandleren. Jeg var klar over, at den ville være ret omfangsrig, selvom den ikke var tung og da en officer dengang – efter min formening – ikke selv kunne bære en større pakke end en bog eller højst en kasse cigarer, nægtede jeg simpelthen at udføre ærindet. Mærkeligt nok bøjede han sig for min vægring.

Jeg boede nu hos mine forældre i Frihavnen, men det varede kun en måned efter hjemsendelsen, fordi det var ønskeligt, hvis man ville avancere videre i toldvæsenet at skaffe sig den uddannelse, som bedst kunne fås ved et mindre provins-toldsted med skibsfart. Jeg søgte derfor forflyttelse og allerede den 1. September 1910 tiltrådte jeg tjeneste som toldmedhjælper ved Køge Toldkammer, hvis elskelige chef var daværende toldforvalter Bang, der senere blev toldinspektør i Aalborg. Han tog sig på det bedste af os to toldmedhjælpere, der var hele kontorpersonalet, vi kom i hans hjem, vi var gæster, da han havde fest i anledning af barnedåb og han tog sig i alle måder af vort velfærd.

Da jeg efter tiltrædelsen havde afgivet min selvangivelse til Køge kommune, blev jeg anmodet om at møde hos ligningsafdelingen, ikke til ”torskegilde”, tværtimod spurgte de, om angivelsen af min indtægt det foregående år ikke fejlagtigt var opgivet for højt. Foruden lønninger fra to etater havde jeg også fået udbetalt ”orlovspenge” for årets frivillige tjeneste med 1000 kr.

I Køge boede jeg på Højskolehjemmet formedelst 50 kr om måneden for værelse og fuld kost. Om morgenen stod morgenbordet dækket med store fade med dejlige friske halve rundstykker med smør, der kunne godt glide en 14-15 stykker ned. Jeg kom sammen med den anden toldmedhjælper og andre unge fra byen. Om aftenen spillede vi billard på Jernbanehotellet eller l’hombre på skift hos hinanden. Hos mig blev der sat et stort fad smørrebrød og øl op, som vi så spiste og drak ved midnatstid, hvorefter vi fortsatte spillet, ofte til den lyse morgen.

I 1913 søgte jeg om at blive afløsningsmedhjælper med station i Helsingør. Det var en dejlig by. Der er i toldvæsenet noget, der hedder diæter, det er de beløb som skibe betaler for at arbejde

udenfor ekspeditionstiden og som tilfalder det personale, der arbejder over tiden. Nu brød personalet ved toldstedet sig ikke om at få en ekstra deltager i diætindtægten, så de hævdede, at jeg var afløser og ikke burde deltage i tjenesten, når jeg ikke var udstationeret. Derfor havde jeg om sommeren mine kronede dage, badede og tog solbad, når jeg ikke pro forma sad på toldkammeret og førte mine reglementer à jour.

Det var morsomt at komme på afløsning på forskellige provinstoldkamre og under en afløsning i Nykøbing F kom den 4/10 uventet min udnævnelse til toldassistent.

September 1911 var jeg genindkaldt til efterårsmanøvre, det var hyggeligt igen at være i uniform og deltage i øvelserne. Højdepunktet af disse var en natmanøvre, hvor et hold ”fjender” i forvejen var sendt ud i robåde, ”forsvarerne” holdt skarpt udkig for at opdage ”fjenden”, inden denne nåede ind til fortet, når han blev opdaget i tide sendtes raketter op og kanonerne dundrede med løst krudt, nåede han ind, var det ham, der affyrede raketter. Over det hele spillede lyskasternes stråler, det var en morsom opfrisker af legen røvere og soldater fra drengetiden. Om det havde krigsmæssig baggrund, nærer jeg tvivl om, jeg tror ikke, at en fjende ville storme et fort på den måde.

1913 var jeg til efterkampagne på Assens Sukkerfabrik. Fra den tid, hvor Danmark begyndte at oparbejde sukkerroer, var der indført den toldbestemmelse, at i den månedstid, hvor sukkerfabrikkerne var i drift, skulle der døgnet rundt være toldvagt på fabrikkerne for at hindre, at sukker blev fraført udenom beskningen. Der blev derfor udkommanderet toldassistenter, så treskiftevagter kunne etableres. Fabrikken måtte stille et værelse til rådighed for toldvæsenet og man måtte selv sørge for værelse i byen. Der gik frasagn om, at private ikke ville leje ud til ”sukkertoldere”, på grund af disses adfærd, men det må have været i endnu ældre dage. Det var eftertragtet at komme på ”sukkerfabrik”, fordi det gav gode dagpenge og var en afveksling fra den daglige tilværelse. Når kampagnen var afsluttet, gav fabrikken i reglen en middag for toldvæsenet, hvor toldstedets chef og toldassistenterne var gæster. Nu er denne vagtordning afløst af et modere med tællemaskiner på vægtene og ikke mere vagt på fabrikkerne.

Tolderne var i øvrigt et morsomt og livligt folkefærd, hvilket vel stammede fra deres frie færden i havne, ved skibe og at de ikke i samme grad som f.eks. postvæsenet var bundet af reglementer. De måtte ofte handle efter konduite og temperament. Når en tolder havde attesteret, at en vare hørte under den og den ”position” i toldtariffen, ja, så gjorde den det, når varen forlængst var solgt af indføreren. På grund af faren for hundegalskab, blev skibshunde opført i toldpapirerne og gik

skibene fra udenrigs- til indenrigsfart blev hunden stadig opført på toldsedlen. I et tilfælde bragte en behjertet toldassistent en ende på den evige hund ved tilsidst at attestere: ”Hunden var en kat”; selvfølgelig kunne han have attesteret, at den var død, men det andet var morsommere.

Også overordnede kunne være ”friske”. Toldinspektøren skulle inspicere toldkassereren i sit distrikt og gøre en antegning i kassebogen. Hos en yderst pertentlig toldkasserer kom inspektøren en dag til at slå en blækklat i kassebogen, hvorpå han under kassererens jamren skrev ved siden af: ”Denne lille søde klat, haver inspektøren sat” med navn ved.

Toldkassererne, der undertiden kom fra revisionsdepartementet, kunne være meget pertentlige. På et af de kontorer, jeg var på, fik vi en overhaling, hvis vi kom til at springe et nummer over i indførslerne af toldangivelser. Så klarede vi det ved at udfærdige en fingeret angivelse under det manglende nummer og få en flink toldklarerer til at attestere på angivelsen ”ej benyttet”, så var æren reddet.

Under en spadseretur i København i begyndelsen af 1914 traf jeg adjudanten ved min bataillon og han spurgte, hvorfor jeg ikke søgte ansættelse som løjtnant af reserven: Jeg havde nok læst noget om hærordningen af 1909, men vidste ikke nærmere om disse stillinger; alligevel fulgte jeg rådet, søgte og fik den 29/4 en udnævnelse til løjtnant af reserven underskrevet af P. Munch. Det viste sig at være et avancement, jeg fik en stjerne på skulderdistinktionerne, var nu fast officer af reserven med månedlig løn (50 kr.), læge og medicin hele året og forpligtelse til at gøre een måneds tjeneste årligt ved Kystartilleriregimentet, som Søbefæstningen nu hed, fordi der var opført andre forter ud for Københavns område. Pludselig gik det hele anderledes end ventet.

Jeg var lige kommet til en afløsning på Præstø Toldkammer et par dage før august måned, da 1. Verdenskrig udbrød den 1. august. Jeg rejste til København og meldte mig ved min afdeling, blev først udlagt på Kastrup fort som hørende til sikringsstyrken, men fik dagen efter ordre til at afgang til Dragør fort med 40 mand, med nogle underofficerer, telte, stråsækkevår og nogle baller tang samt ikke at forglemme to feltkanoner med ammunition.

Jeg blev således den første chef for Dragør fort, der var under bygning og endnu ingen bestykning havde. Kasematterne var støbt og der var pumpet sand over fortkernelen. Det var en blændende varm sommer det år. Vi kom til fortet om eftermiddagen, rejste straks telte, fyldte tang i stråsækkevårene, satte vagtposter ud og gik til ro.

Det var en ganske ny situation for en toldassistent pludselig at være fortchef og have ansvaret for et fort og 40 mand. Jeg husker, at jeg først var i tvivl om, hvorvidt jeg måtte begynde at pakke ammunitionen, der lå i kasser, ud. Jeg havde jo ikke fået nogen ordre derom, men det gik hurtigt op for mig, hvad min nye grad betød og jeg fik bragt de to kanoner i stilling i hvert sit hjørne af fortet, så de både kunne bruges mod land og mod søen. Jeg kendte overhovedet intet til feltkanoner, havde aldrig set dem på nært hold før og ved den første inspektion af obersten så han forbløffet på min placering af dem og sagde: ”Har De skilt dem ad?”, en feltartillerist er øjensynlig vant til at bruge dem sammen, men da han hørte min begrundelse, sagde han: ”Ja, det kan være rigtigt nok” og de blev stående.

Oppe på fortkronen begyndte jeg at grave primitive skyttegrave i sandet, så vi kunne ligge i dækning og skyde mod eventuelle angribere, som ville storme fra søen. Jeg smed selv uniformen og gravede med i den dejlige bagende sol og om aftenen, da arbejdet var indstillet og jeg stod og så ned ad sandskrånningen, forestillede jeg mig, hvorledes det ville gå, hvis tyskerne lagde til i både og stormede op ad skrånningen. Først da gik det op for mig, at det at være løjtnant ikke alene var retten til at bære en smuk uniform, men kunne betyde livet som indsats, for det forsvar, jeg kunne yde mod en talstærk fjende, ville ikke forslå meget, men der var intet andet for end at gøre sin pligt til det sidste.

Et par måneder efter inspicerede kong Christian X fortet. Der mødte en mængde overordnede officerer op både fra hær og flåde, men det var mig som fortchef, der ledsagede kongen rundt til de få seværdigheder og besvarede hans spørgsmål, deriblandt et om nogle krigsskibe, der kunne skimtes langt ude i horisonten, var tyske eller danske. ”Det er vist vore egne”, sagde kongen spørgende til mig og skønt jeg havde hørt, at man ikke må sige en majestæt imod, svarede jeg, at det vistnok var tyske. ”Er det rigtigt?” spurgte han den ledsagende admiral. ”Jeg tror, at løjtnanten har ret”, svarede han.

Jeg fik senere en sekondløjtnant til næstkommanderende, en reservelæge og tildelt forskelligt inventar, bl.a. madskabe og tøjskabe til mandskabsteltene, men under en stærk storm væltede det hele: telte, skabe og uniformer lå mellem hinanden, hvorefter hele styrken blev indkvarteret på Strandhotellet lige overfor fortet, hvor værten var uhyre flink særlig mod os officerer. Trods den ringe kostbetaling staten ydede, krædede han op for os og tilmed beordrede han en kvindelig pianistinde, der underholdt hotellets gæster, til ”at være venlig mod de herrer officerer”, en

opfordring helt ved siden af, da det var en yderst dannet og pæn dame, som vi ikke i mindste måde ønskede at være påtrængende overfor.

I slutningen af 1914 blev der monteret to 120 mm kanoner på fortet, som nu fik en premierløjtnant til chef og jeg blev forflyttet til Prøvesten den 8/1 1915. Chefen her var kaptajn N. A. Lassen, som jeg kom udmærket ud af det med. Vi var foruden fortchefen 1 premierløjtnant, 3 løjtnanter af reserven og 1 sekondløjtnant. På grund af krigen var der ikke megen landlov, så messelivet dyrkedes om aftenen med kortspil, undertiden med fortchefen som gæst, han boede med sin familie i nogle kasematter, der var indrettet til chefbolig. Han var lærer på Blågårds Seminarium og tog daglig ind for at passe sin undervisning. Cai M. Woel, der var elev på seminariet, har i sine erindringer sat ham et meget dårligt minde.

Der blev konsumeret en del spiritus i messen, især når vi enkelte aftener havde fortchefen som gæst og det endte undertiden med, at han og en af de andre officerer sad og holdt taler for hinanden.

Som jeg før har skrevet, var jeg autoritetstro, men i forholdet til mine forældre kunne troen vakle, når den kolliderede med mine kærlighedsaffærer. De ønskede, at jeg skulle gøre et ”godt parti”, jeg brød mig pokker om det, men dyrkede de forbindelser, jeg forelskede mig i uden hensyn til deres økonomiske ballast. Efter forskellige bekendtskaber forlovede jeg mig i 1913 imod mine forældres ønske og efter et års tid gik det overstyr. I 1914 boede jeg under en afløsning i København igen hjemme og i den måned søgte de at få mig forlovet med en ung pige, hvis fader var velhavende. Jeg havde sådan set ikke noget særligt mod det, hun var interesseret i mig (jeg havde ikke mit ydre mod mig dengang) og jeg bed på krogen på grund af de to mødres arbejde. Forlovelsen blev af forskellige grunde uudholdelig og jeg hævdede den under opholdet på Prøvesten. Kort tid efter traf jeg den næste, som var fraskilt. Mine forældre rasede, da jeg ville gifte mig med hende. Under en heftig ordstrid om et lignende emne nogle år forinden på vej hjem en aften udslyngede min far et ”jeg forbander dig”, som ganske undlod at berøre mig pinligt, jeg vendte ham blot ryggen, gik min vej og viste mig ikke hjemme i lange tider. Jeg giftede mig med den fraskilte året efter og forbindelsen var i mange år afbrudt med mit hjem, som jeg ikke savnede. Det var mig nærmest en lettelse. Jeg tror nok, at det er den eneste gang, jeg har gjort oprør og sat hårdt mod hårdt, ellers er jeg vist nok fredsommelig og let at komme ud af det med.

Jeg vil i denne forbindelse berette lidt om det åndelige klima i mit hjem.

Mine forældre var ikke synderlig religiøse. Vi gik i kirke juleaften og min mor kunne af og til i forbindelse med min opførsel bruge Guds navn. Jeg blev konfirmeret i Jacobs kirken af pastor Krag og i den periode havde jeg noget, der kunne ligne tilløb til vækkelse, men det fortog sig hurtigt og er siden blevet til total irreligiøsitet.

Jeg var meget naiv som ung og anså ethvert kvindeligt væsen for ”dame” fraset de tjenende ånder. Denne opfattelse bevirkede, at jeg i erotisk henseende betragtede enhver ung pige i vor bekendtskabskreds som tabu, kun fremmede kunne efterstræbes og de første forhold følte jeg forpligtelse til at indgå ægteskab med. Heldigvis tænkte de pågældende ikke på muligheden deraf.

Min mor indprentede mig, da jeg havde forlovet mig, at jeg ikke måtte røre hende. Følte jeg trang til noget sådant, måtte jeg hellere gå til en offentlig pige ”og bruge hende som kloak”. En enkelt gang frekventerede jeg en sådan. – jeg behøvede ellers normalt aldrig at betale for samvær med kvinder – og mens vi lå i sengen og drøftede sociale forhold, sagde jeg, om det ikke var pinligt for hende at sælge sig selv en hel nat for 5 kr., hvortil pigen ærligt svarede: ”Jo, men De ville jo ikke give 10 kr”!

Min far var også meget konservativ. Det forfærdede dem begge uhyre, at jeg var fuldstændig blottet for kræsenhed i valget af piger og at det ikke rørte mig det mindste, om de havde haft andre forhold før mig og at jeg ikke betragtede det som hindring i et eventuelt ægteskab.

Min far holdt foruden Berlingske Tidende og Politiken også Folkets Avis, som var meget folkelig og jeg læste dem alle daglig, aviserne, der kostede to øre, var dengang kun på fire sider. Jeg syntes bedst om Politiken, men uanset, at jeg stadig i mange henseender er yderst frisindet, gik jeg i moden alder over til det konservative Berlingske Tidende, som stemmer med mine politiske anskuelser. Jeg er uanset ånden i mit hjem helt frigjort for vanereligiøsitet og bigotteri.

I 1916 blev jeg chef for Hårbølle batteri på Møn ved indsejlingen til Grønsund. Det er mig en gåde, at de ansvarlige kunne lægge et batteri der. Det var anlagt ovenpå et kugleflintsleje, dækningsgangene var afstivet med tømmerkonstruktioner og blot een træffer fra en torpedobåds kanon ville virke som en kardæsk, der fik det hele til at ramle sammen og kugleflinten til at ødelægge alt levende.

Efter at jeg var forlagt til Masnedøfart året efter, blev batteriet flyttet til Borgsted længere inde i Grønsund, hvor der i hvert fald var underlag af jord.

Efter krigens ophør blev jeg toldassistent i Nakskov og nu var de gyldne tider forbi. Jeg havde kun lønnen som tolder, kone og barn og det kneb stærkt med at få det til at løbe rundt økonomisk. Da jeg ikke kunne tåle klimaet på Lolland, blev jeg forflyttet til København i 1920 og nu er vi nået så langt hen i tiden, at det ikke mere er ”gamle dage”, så jeg vil slutte her.

Bilag

For at give de bedst mulige oplysninger til Københavns Stadsarkiv vil jeg hidsætte nogle slægtsoplysninger, der vedrører de i beretningen nævnte personer.

Min moders slægt

Mikkel Jensen (min oldefar) var gårdejer i Gandrup, syd for Rold Skov. Han havde 3 børn (A, B og C)

- A. Else Marie Mikkelsdatter født 1829 i Gandrup, død 21/9 1885 i København. Gift med guldsmedemester i Horsens Peter Lorens Jenssch, kaldet Jensen, født 11/10 1833 i Uelvesbüll i hertugdømmet Slesvig, død 8/2 1891 i København.

De havde eet barn (min moder) Caroline Hansine Henriette Jensen født 23/12 1867 i Horsens, død 8/3 1891 i København. Gift 5/8 1887 i København med toldassistent Niels Markussen født 12/12 1854, død 28/5 1932 i Charlottenlund.

De havde et barn: Ove Marcussen.

- B. Gårdejer Jens Peter Mikkelsen gift og død, hvorefter hans enke giftede sig med Steffen og fik tre børn (a, b og c).

a) Birgitte, der var lam.

b) Dorthea, der blev jordemoder og fik 7 børn, hvoraf 4 døde som små.

c) Kirstine, gift og fik 2 børn α og β

α , Ove, død

β , Steffine, død 21/10 1961 i Paarup, nær Silkeborg gift med lærer Winther Hansen,

Paarup, se iøvrigt Silkeborg Social-Demokrat 5/1 1949 og Jyllandsposten 22/9 1959.

De havde 4 børn I, II, III og IV

I Ruth gift med gårdmand i Thy.

II Sigrun gift med lærer Waltker, Mejrup ved Holstebro.

III Birthe gift i Silkeborg.

IV Bodil gift med Statskontrollør i Herlev.

De har fire børn

Ellen-Merete, Anemette, Birgit og en søn, der er dyrlæge på Fyn

- C. Inger Marie Mikkelsdatter, modehandlerinde, Silkegade 7, København. Død ca. 1905 i København. Gift med guldsmedemester Emanuel Sørensen, København. Død 1906 eller 1907. De var barnløse. Hun var altså min moders moster og jeg (Ove Marcussen) kaldte hende også tante, kom meget hos hende og var højt elsket af hende, fordi jeg var søn af hendes niece.

Min faders slægt

Gårdejer Niels Markussen (min oldefar), Sandbjerg ved Nakskov, havde måske flere børn, men i hvert fald et, min bedstefar:

Markus Nielsen f. 13/5 1821, død 1902 i København. Han arvede gården og drev den indtil den brændte ca. År 1860. Han var gift med Karen Johanne Larsen (Klinke) født 1/8 1821 død 1906 i København, datter af gårdejer Lars Klinke, Nordlunde, Lolland.

Markus Nielsen og Karen Johanne havde 6 børn, A, B, C, D, E og F

- A. Anine Rasmine Markussen, født 22/12 1843 i Sandbjerg, gift med landmand Kristian Christensen, Errindlev. De har en søn Carl Christensen, født 3/11 1896.
- B. Hans Peter Markussen, født 1847 i Sandbjerg død 1899. Førstelærer Hostruphuse, Hobro. Gift med Anna Kamilla Klüwer, født 1855 på Lolland, død 1907 i København, datter af proprietær N. Klüwer, Enehøje, Lolland. De har 6 børn a, b, c, d, e og f.
- a) Anna Marie, født 1847? Død 1899, husbestyrerinde
- b) Signe Johanne, født 1876 død 1965, lærerinde, gift Haase.
- c) Carl Laurits, født 1877 død 1936, apoteker, gift
- d) Niels Valdemar, født 1879, maskinassistent, død 1938 i Belgien.

- e) Axel Ejner, født 1885, bogbindermester, død 1965 i København, gift, har børn
- f) Hans Alfred, fotograf USA

C. Niels Markussen (fra ca. 1910 Marcussen) min fader. Født 12/12 1854 i Sandbjerg. Død 28/5 1932 i Charlottenlund. Toldinspektør, R af Dbg, Dbm. Gift 5/8 1887 med Caroline Hansine Henriette Jensen, født 23/12 1867 i Horsens, død 8/3 1891 i København, datter af guldsmedemester Peter Lorens Jensen, Horsens.

Een søn Ove Marcussen, født 2/5 1888 i København, vicetoldinspektør, major af reserven i artilleriet, Kaj Munk forsker og forfatter. Gift første gang 15/12 1916 i Horsens med fru Edith Otta Margueritha Hansen, født Møller. Skilt 20/5 1926.

Een søn H Ove Marcussen, født november 1917 på Masnedø. Arkitekt. Gift 19/4 1943 med Karen Jordan, datter af direktør i det kinesiske toldvæsen Knud Jordan.

Ove Marcussen gift anden gang 8/6 1926 med Franziska (kaldet Zica) Birgitte Schacke, født 26/10 1894 i København, datter af grosserer Frederik Schacke, født 17/1 1849 død 9/12 1933 og hustru Franzisca Müller f. 14/8 1855, død 9/10 1933, begge døde i København.

Niels Markussen blev den 24/2 1893 gift 2. Gang med Thyra Wilhelmine Anette Valborg Munck, født 20/4 1868 i København, død 30/1 1948 i Charlottenlund, datter af guldsmedemester Emilius Munck død 1883 og hustru Christiane, født Foght, død 1901.

D. Grethe Marie Markussen, f. 28/3 1859 i Sandbjerg. Gift med Peter Jørgensen, Errindlev. De har to børn a og b.

- a. Anna Johanne Jørgensen f. 25/3 1884 i Errindlev, gift med L. P. Larsen; Øster Ulslev, Lolland. Børn: Emmy, Inger og Grethe Larsen
- b. Jørgen Markus Jørgensen f 1890 i Errindlev gift med Mary Hansen. Børn: Knud, Grethe og Kirsten Jørgensen født i Græshave, Lolland

E. Kristiane Mathilde Markussen, født 12/7 1863 i Løjtofte, Lolland gift med smed Kristian Schorlemmer. Børn: Valdemar, Marie, Agnes, Kristian og Harry.

F. Julie Kristine Markussen, født 16/7 1865 i Løjtofte, Lolland. Gift med mejerist, senere vejerassistent Christen Rasmussen. Børn: Karen, Cecilie, Ellen, Poul, Ida, Hans og Knud.

Renskrevet af Malene Struer Kirkegaard